

TÜRK KÜTÜPHANECİLER DERNEĞİ BÜLTENİ

C. IX

1960

Sayı : 3 - 4

KÜTÜPHANECİLİK BAKIMINDAN «TÜRKİYE EĞİTİM MİLLİ KOMİSYONU RAPORU»

Dr. Müjân CUNBUR

Cumhuriyetin ilânından günümüze kadar çeşitli eğitim davaları ele alınmış, bazıları müsbet olarak sonuçlanmış, bazıları zamanla durmuş ya da durdurulmuş, bazıları yürütülmeğe çalışılmıştır. Ancak hemen hemen kırk yıla yaklaşan bu devir içinde başlıca eğitim konuları olarak okul, öğretmen, eğitim ve öğretim sistemleri üzerinde çalışıldığı görülmektedir. Bugün de Millî Eğitimimizin halle uğraştığı ve çalışmalarını topluca yönelttiği eğitim konuları bu üç davadır. Bunlar dışında, örneğin bir ilk öğretim davası gibi, bir kütüphane davası ele alınmamıştır. Bugüne kadar se; bu başarılar. Türk Kütüphanelerinin başında bulunan birkaç kişinin şahsî gayret ve teşebbüsü ve onlara az-çok yardım eden birkaç bakanın desteklemesi ile kazanılmıştır.

Eğitim dava ve hareketlerine yeni bir yön ve hız verebilmek için zaman zaman kurulan komisyonlarla yerli, yabancı uzmanlar tarafından ya konunun bütününe veya bölümleri üzerine ışık tutan raporlar hazırlanmıştır. Bu arada kütüphane çalışmalarımız üzerine hazırlanmış birkaç rapordan Thompson ve Ritter raporlarına işaret edebiliriz. Yalnız eğitim konularımız üzerinde hazırlanan hiçbir rapor son «Türkiye Eğitim Millî Komisyonu raporu» (1) kadar umumî effkârda ilgi ve basında yankı

(1) Türkiye Eğitim Millî Komisyonu raporu. İstanbul 1960 Millî Eğitim Basımevi. [2] y. + 161 + [1] S. 8° 2 levha.

uyandırmamıştır. Bu raporun diğer eğitim meselelerimiz yanında kütüphaneciliğimiz için de bazı yenilikler getireceği beklenmiş ve umulmuştur.

Kütüphane konusunun bir eğitim davası olarak ele alınması zamanının geldiğine, hattâ gecikildiğine inanmış bir kütüphaneci gözüyle «Türkiye Eğitim Millî Komisyonu raporu» incelendiğinde beklenen yenilikle karşılaşılammaktadır. Raporda ele alınan öğretim ve eğitim konuları üzerine verilmiş birçok doğru ve yerinde yargılar ve bazı yanılgılar bulunabilir. Bunların değerlendirilmesi yazının konusu ve yetkimin dışındadır. Bu yazıda rapor, kütüphanecilik bakımından incelenecektir.

Dört ay önce yayımlanan «Türkiye Eğitim Millî Komisyonu raporu», Millî Eğitim Bakanı Prof. Fehmi Yavuz'un raporu hakkındaki genel olarak düşüncelerini bildiren kısa bir önsözle başlamaktadır. Raporun asıl önsözünde bu raporun niçin ve nasıl hazırlandığı anlatılmıştır. Rapor metni iki bölümde kaleme alınmıştır.

Birinci bölümde, eğitimin mânası, önemi ve dayandığı temel fikirler, Türkiye'de eğitimin bugünkü durumu, Türkiye eğitimine tesir eden sosyal, kültürel ve ekonomik âmiller ve eğitimin gayesi üzerinde durulmuştur.

İkinci bölüm, okul öncesi ve ilk öğretim, orta öğretim, meslekî ve teknik öğretim, yüksek öğretim (üniversiteler), cehaletin yok edilmesi ve yetişkinlerin eğitimi, öğretmen yetiştirme, mesleğin geliştirilmesi, maarifte idareci yetiştirme ve meslekî teşekküller, maarifle ilgili araştırmalar, yabancı dil eğitimi, yabancı memleketlerde öğrenci yetiştirilmesi, burs ve mecburi hizmet işleri, ölçme ve değerlendirme, Türk cemiyetinde kadının rolü ve kadınlarla ilgili eğitim ve öğretim, dinle ilgili eğitim ve öğretim, özel okullar, okul binaları, ders araçları, maarifte teşkilât ve idare, malî kaynaklar üzerinde müşahade ve tavsiyeleri ihtiva etmektedir.

«Türkiye Eğitim Millî Komisyonu raporu» nun sonuna komisyon üyelerinin yurt içi ve yurt dışı seyahat programları eklenmiştir.

Raporun bahis başlıkları içinde, görüldüğü üzere kütüphane ve kütüphaneci kelimelerine rast gelinmektedir. Bir memleketin eğitim sistemi içinde her kademedeki öğretim müesseseleri ve ayrıca yetişkinlerin eğitimi konuları yanında, önemle üzerinde durulması gerekli olduğunu sandığımız, kütüphanecilik konusunu inceleyen ayrı bir bahis bulunmadığı gibi, raporda bir pragraf bile yer verilmemiştir. Ancak yer yer bazı cümlelerde kitaplıklardan söz açılmaktadır. Bir bakıma bu husus, raporun hazırlanış gerekçesindeki sebeplerle karşılanabilir.

Önsözde bildirildiği gibi rapor, Ford vakfının çeşitli maarif meselele-

rinde, özellikle öğretmen yetiştirme hususunda yapacağı yardıma zemin açmak için kurulan bir komisyonca hazırlanmıştır.

Ford Vakfı Eğitim Müşavirlerinin 4 Aralık 1957 tarihli ön raporlarındaki tavsiyelere uyularak «Maarif çeşitli kademelerindeki tecrübeli ve yetkili kimselerden» kurulan komisyon, Türkiye'nin eğitim meselesini bir bütün olarak ele almıştır. Ancak bu millî komisyonda kütüphanecilik konusuyula uzak veya yakından ilgili kimse bulunmamıştır. (2)

Komisyon raporunun önsözünde (S.5) «... maarifimizin uzun ve sürekli ilmi tetkik ve araştırmaya muhtaç meseleleri üzerinde teferruata gidilmemiş, bu meselelerin hallinde tutulması gereken yollar umumî olarak gösterilmiştir.» ve «... maarifimizin, okul öncesinden üniversiteye kadar, her ana meselesinin halli için umumî veya ilmi araştırmalara lüzum gösteren uzun vâdeli tedbirler açıklanmakla beraber, bilhassa bugünün âcil ihtiyaçları karşısında alınması faydalı görülen kısa vâdeli ve geçici tedbirler tavsiye edilmiştir.» denilmektedir. Buna göre kütüphanecilik konusu da belki uzun ve sürekli ilmi tetkik ve araştırmaya muhtaç bir mesele olarak kabul edildiğinden ele alınmamıştır, denilebilirse de hiç olmazsa, bu meselenin hallinde tutulması gerekli umumî bir yol gösterilmesi; âcil bir ihtiyaç sayılmasa dahi uzun ya da kısa vâdeli her hangi bir tavsiyede bulunulması gerekirdi.

Raporun birinci bölümünde kütüphaneden bahsedilmemektedir. Eğitimin anlamı, önemi ve dayandığı temel fikirlerden söz açan bir bölümde kütüphanenin sözü geçmeli. Türkiye eğitiminde kütüphanenin yer ve değerinden bahsedilmeliydi.

İkinci bölümde öğretim kademelerinden söz edilirken yer yer kütüphanelerden, daha doğrusu okul kitaplıklarından kısaca bahsedilmektedir. Okul öncesi ve ilk öğretimi inceleyen bahiste: (S. 39): «Eğitim sistemlerini incelediğimiz memleketlerdeki müşahedelerimize göre, okul öncesi eğitimine büyük önem veriliyor, bir buçuk yaşından altı yaşına kadar olan çocuklar, ilk okul binalarındaki ayrı dershanelerde veya ayrı okul-

(2) Komisyon üyeleri dış gezilere çıkacakları sırada, Bakanlıkça, Millî Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü Müdürü Başuzman Behire Abacıoğlu'nun da sekreter ve tercüman olarak geziye katılması düşünülmüş, bu hususta gerekli hazırlıklara başlandığı halde, nedense sonradan sahasında tecrübeli ve yetkili bu uzman-kütüphanecinin komisyonla seyahata çıkmasından vaz geçilmiştir. Bir uzman-kütüphanecinin katılmasıyla komisyon çalışmalarının, özellikle kütüphanecilik bakımından daha verimli olacağını söylemek bir gerçeğin ifadesi sayılmalıdır.

larda özel bir programla yetiştiriliyorlar. Çocuklar buralarda bol oyuncak ve malzeme içinde daha ziyade oyun, müzik, hikâye ve masal dinleme, film seyretme, resim yapma gibi işlerle meşgul ediliyorlar.» diyerek ana okulları konusuna dokunulurken ne çocuk ne de ilk okul kütüphanelerine yer verilmemiştir.

Yalnız köylerde ilk öğretim sonrası çocuk ve yetişkinlerin eğitimini sağlamağa yardım edebilecek bir teşkilât olarak bölge okulları konusunun ele alınması gereğinden bahsolunurken (S. 43) «Bir eğitim merkezi halinde çalışacak olan bölge okullarının kitaplıkla, göze ve kulağa hitap eden vasıtalarla bu sahada çalışma tekniğine vakıf idareci ve öğretmenlerle teçhiz ve takviyesi uygun olacaktır.» deniliyor ve bu konuya «yetişkinlerin eğitimi» bahsinde yeniden dokunuluyor.

Raporda arada bir geçen «ders araç ve gereçleri» deyimini içinde belki kitap ve okul kitaplıkları da ifade edilmek istenmiştir, diye düşünülebilir.

Orta öğretim incelenirken okul kütüphanelerine şu satırlarla dokunulmaktadır (S. 50): «Bundan başka çocuğun tecessüsünü tahrik eden ve araştırmalık vasfını kazanmasında büyük rolü olan kitaplık (3) çalışmalarıyla eğitim ve öğretimde serbest münakasa metod ve faaliyetlerine bilhassa ehemmiyet verilmesi de lüzumludur.»

Yüksek öğretim meseleleri bahis konusu edilirken (S. 57) kitap sıkıntısından söz açıldığı halde kütüphane ihtiyacına ve yüksek okul öğrencilerinin özellikle imtihan sıraları kütüphanesizlik yüzünden çektikleri sıkıntıya dokunulmamıştır. Ancak (S. 59) «...üniversite ve fakülte kütüphaneleri, öğretim üyelerinin gerek kendi sahalarındaki neşriyatı, gerekse bilhassa en yeni araştırmaları ihtiva eden dergileri günü gününe takip edebilecekleri hale getirilmeli, bu hususta da hükümet hiçbir yardımını esirgememelidir.» cümlesiyle, üniversite ve fakülte kütüphanelerine, takip edecekleri neşriyat bakımından yer verilmiştir.

Tam teşekküllü ve istifade edilebilir okul kütüphanelerimiz parmakla sayılacak kadar azdır, çocukların okul dışı zamanlarını değerlendirecek çocuk kütüphanelerimizin sayısı yüzü geçmez, üniversite öğrencilerinin ihtiyacını karşılayacak batıdaki anlamıyla üniversite kütüphanelerimiz vardır, diyemeyiz. Bunlar, bu yokluk ve ihtiyaçlar yalnız kütüphanecilerin değil, bütün eğitim mensuplarımızın bildikleri gerçeklerdir. Bu gerçeklere raporda daha geniş yer ayrılabilirdi.

(3) Kitaplık sözü burada ancak küçük bir kitap dolabı olarak değil, bir kitap okuma odası olarak kabul edilmiştir.

Yalnız yetişkinlerin eğitimi üzerinde durulurken sıkça halk okuma odalarından bahsolunduğu görülmektedir:

«Köy okullarının yetiştirecekleri öğrenciler yanında, çevre halkının kültürel ve sosyal gelişimine yapacakları hizmet de dikkate alınarak, bu rada çeşitli yaşlardaki gençlerin ve halkın istifadesine açık bulundurulacak surette birer okuma odasının veya kitaplığının kurulması ve köylere tâyin edilen öğretmenlere mezun oldukları okulca tesbit edilecek lüzumlu kitapların verilmesi prensip olarak kabul edilmelidir.» (S. 46)

«Bir kaç yıldanberi faaliyette bulunan ve verimli çalışmaları Komisyonumuzca memnuniyetle müşahede edilen yurdumuzun bazı şehir, kasaba ve köylerindeki halk okuma odalarının sayılarının süratle artırılması, bu odaların muhtelif seviyedeki yetişkinlerin alâka ve ihtiyaçlarına cevap verecek evsafa çeşitli neşriyatla beslenmesi ve zenginleştirilmesi uygun olacaktır. Bu suretle okuma-yazma bilmiyen yurttaşlara bunu öğretmek, öğrenen ve bilenlerin ilerlemesini sağlamak mümkün olacaktır.» (S. 65)

Komisyon üyeleri Japonya'daki tetkikleri sırasında gördükleri (S. 66) «Japonya'nın muhtelif şehirlerinde, salonlarla, kitaplıklarla, göze ve kulağa hitap eden vasıtalarla mükemmelen donatılmış eğitim merkezleri» nin köy sahaları ve köy grupları için «bölge okulları» kasaba ve şehirlerde «eğitim merkezleri» olarak kurulması tavsiyesinde bulunmaktadır. (S. 68-69) Bu merkezler, kitaplık, kurs, araç ve gereçleri, göze ve kulağa hitap eden vasıtalarla takviye edilmiş birer halk kütüphanesi sayılabilirler. Raporda köylerdeki halk okuma odalarından bahs edildiği halde tam teşekküllü şehir halk kütüphanelerinden söz açılmamıştır.

Komisyon üyelerinin yurt içi gezi programlarından kütüphane olarak yalnız «Diyarbakır Çocuk kütüphanesi» nin; yurt dışı gezilerinde de Japonya'da Kawasaki şehri halk eğitim merkezi kütüphanesi'nin, Tokyo Hibiya Lisesi kütüphanesinin, Kyoto eyaletinde Nissho ve Yusei ilkokullarındaki film kütüphanelerinin, Amerika'da Stanford Üniversitesi Kütüphanesi'nin, Los Angeles Eğitim Fakültesi kütüphanesinin, San Diego Maarif Müdürlüğü Okul Hizmetleri Merkezi kütüphanesinin, Fransa'da Aix Üniversitesi, İngiltere'de Bodleian, Roma'da Edebiyat Fakültesi kütüphanelerinin gezilip incelendiğine, Birmingham Üniversitesi Eğitim Fakültesinde Fakülte dekanı ve kütüphane memuruyla bir toplantı yapıldığına işaret edilmiştir.

Halk eğitimi konusunda Amerika, İngiltere ve Fransa'daki seyyar kütüphaneler de tetkik edilebilirdi.

Raporda öğretmen yetiştirilmesi, öğretmenlik mesleğinin geliştirilmesi konuları üzerinde durulduğu halde, kütüphaneci ve öğretmen-kü-

tüphaneci yetiştirmek konusuna dokunulmamıştır. Ford vakfının bir tesisi olan ve kuruluşundan beri vakfın maddi ve manevi yardımları ile gelişen, yüksek tahsilli kütüphaneciler yetiştiren Kütüphanecilik Enstitüsü'nden ve kütüphanecilik mesleğinin değeri ve geliştirilmesi konusundan hiç söz açılmamıştır.

Raporda Millî Eğitim Bakanlığı merkez teşkilâtı içinde kurulması tavsiye edilen «Yüksek Maarif Meclisi» ne seçilecek kimseler arasında da yine kütüphanecilere bir üyelik bile kontenjan tanınmamıştır. Okul mimarisine yer verildiği halde raporda kütüphane mimarisi anılmamıştır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki «Türkiye Eğitim Millî Komisyonu raporu» nda kütüphane davası diye bir mesele yoktur. Bu raporu gözden geçirmek ve geliştirmek için Millî Eğitim Bakanlığı'nda ikinci bir komisyon daha kurulmuş, komisyonda bir basın mensubu üye olarak yer aldığı halde, kütüphanecilere yine yer verilmemiştir. Bunu belirtmek bir tenkit değil, belki bir yakınmadır.

Millî Eğitimimiz, okul, özetmen, eğitim sistemi davaları yanında bir kütüphane davasını da ele aldığı zaman, beklenen başarıya ulaşılacak, çok daha verimli sonuçlar alınmağa başlanacaktır.

Dr. Müjgân CUNBUR